

Zivatar*

Melyik gyerek nem várja szívrepsve a vasárnapot, különösen, ha munkában tölti a hetet?

Ritka öröm az: kicsit tovább lustálkodni a hencseren, kényelmesebben s ízeesebbet enni, a jobbik ruhába öltözni, s némi zsebpénzzel megállni a falu szélén, az Erzsébet-kert akácai alatt, s kivágni büszkén a cukorkás sátor előtt:

— Tíz deka kámforosat!

Nagyon kedveltük Tucával a kámforos cukrot, kivált nyári délutánokon. Ó, nincs nagyobb boldogság, mint cukorral etetni azt, akit igen szeretünk!

A cukorkához pénz kell. A pénzért órák hosszat ácsorog az ember Liptai úr folyosóján. Ezen a vasárnapon is későn kelhetett Liptai úr. Janival és Kazár Lackóval pénzezni is nekiálltunk a tornácra, amikor végre, úgy kilenc tájt megnyílt az ajtó, s Liptai kidugta rajta ritkashajú, kopaszodó fejét. Vízszínű, nedves szeme felmért bennünket, majd kicsit fölényesen, de nem barátságatlanul buktatta ki leffedt ajkán:

— Tessék...

Liptai úr kedélyén nehezen tudtam eligazodni. Néha a vállam veregette kedveskedve, atyai mód korholva apámat: „Nem szégyelli magát, János? Hát látott ilyet a világ: kétékezi munkára kényszeríteni egy középiskolás diákot?! Üriember lesz ebből a gyerekből, szolgabíró, miegymás! Nem vakolókanál kell ennek a kezébe meg szekerce, hanem kukker meg flóbertpuska!”

Néha, amikor apámék távolabb voltak, egészen váratlanul, minden lát-szólagos ok nélkül kieresztette a hangját:

„Az apád istenit, ne pocskold azokat a szegeket, hé!”

Lehet, hogy a behúzott ital mennyisége is közrejátszott a hangulatcsapongásban, mert az italt nagyon szerette Liptai. Most is ott csillogott egy flaska szilvapálinka az íróasztal mellett, s ezegyszer Pali bácsit s az apámat is megkínálta vele. Pali bácsit meg is köhögtette kicsit az ital. Vagy karcos lehetett vagy mellément. Egyébként is a bort szerette Pali bácsi, nem a pálinkát.

— Gyakorolni kell ezt, Janota bátyám — kedélyeskedett Liptai, s előzékenyen dűrűckölte az öreg hátát.

— Nincs hiba — dűnnyögte Pali bácsi könnybelábadt szemmel két nagy krákogás között.

Hiba mégiscsak akadt. Ezt sejteni lehetett, mert Liptai le is ültette apámékat az asztalkához. Megint töltött. Apám is, Pali bácsi is felhajtotta a papramorgót másodsorra is, bár kicsit vontatottabban az előbbinél.

— Az a helyzet, Janota bátyám — kezdte Liptai —, hogy össze kellett vesszek a főintéző úrral maga miatt meg János miatt.

— Hogyhogy?

— A főintéző úr megtudta, hogy maga, Pali bátyám, grombáskodott az ispán úrral. Osztán azt is, hogy maga, János, vöröskatona volt tizenkilencben, meghogy valami lázító verset szavalt akkoriban egy gyűlésen... Megjegyzem, emberek, az ispán úr nem tehet semmiről semmit, ő egy szóval se emlegette azt a bizonyos vitát, valaki mástól tudhatta meg a főintéző úr, s nagy lárma lett belőle. Az ispán úr azon volt minden áron, hogy ne bocsássuk el magukat...

Itt megállott a szóhadarásban Liptai, s a torkát köszörülte a halálos csendben. Felkapott fejfel meredtünk rá mindnyájan.

* Részlet az »Ácsok öröksége« c. regény VI. fejezetéből.

— Maga se csinálja helyesen, Jánosom, — vágott Liptai a csendbe megint — maga se csinálja okosan, hallja, hogy folyton tizenkilencel dicsek-szik, úton-útfélen. Csudálom, hogy be nem csukják! Tiszta szerencséje.

Apám tűnődve nézett maga elé.

— Dicsekedni sose szoktam veled — mondta nyugodtan —, de nem is tagadom.

— Ez a bolondság, látja! Tagadni kéne! Egye fene, ha már megtörtént, én is kitéztem akkor a vörös zászlót a házra, nekem is tetszett az eszme, munkásember voltam én, hisz tudják, dehát az olyan világnak örökre vége, nem lehet azt megvalósítani, János! Láthatja, csak a fát vágja el mindig maga alatt! Én most is verekedtem magukért, szeretem magukat, ezt mondani se kéne, a legjobb munkásaim veszítem el, dehát hiába volt minden, a főintéző úr nagyon nekimergesedett, csak úgy örölte össze a fogat...

— Egyszóval — szakította félbe Pali bácsi — fel is út, le is út, mehetünk a pokolba!

— Mit csináljak? — vonogatta a vállát Liptai restelkedést mutatva. — Azt is elmondtam én, hogy a fácánház nem lesz készen idejire, ha most segéddek után kék szaladgálni, s ki tudja azt is, milyenek lesznek az újak?.

— Mi közük nekik ahhoz, hogy maga kikkel dolgoztat? — kezdte apám arcát hirtelen a vér előnteni. — Maga a vállalkozó, minket maga fizet, nem az uradalom! Mért hagyja, hogy olyasmibe üssék az orrukat, ami csak magára tartozik?

— Na jó, Jánosom, ne gyerekeskedjünk, János! Nekem is családom van, s nemcsak ebben az esztendőben kell őket eltartani, hanem jövőre is meg azután is!

— Ez az, hogy családunk nekünk is van, — szólt közbe csendesítőleg Pali bácsi. — Azoknak is kenyér kell, s ha nem mehetünk Laposra fácánházat csinálni, hát elmegyünk Bölcsibe magtárat készíteni. Ott is vállalt maga munkát, úgy tudom, s legfeljebb helyet cserélünk két ottani szaktárssal, ha nem tetszik a pófánk a lapsi főintézőnek!

Liptai borostás állát gyűrögette, egy duzzadt szemölcsöt kaparászott az orra tövén, s szaporán kapott a hadarásba:

— Nem lehet, Pali bátyám, ha mondom, az egzisztenciát nem kockáztathatom! Próbálkozzanak egy másik vállalatnál, fog az menni!

Apám szikrázó szemmel fakadt ki:

— Nye enájme szá, nahajme tohoto sviháka, Pali bácsi! Nájradcsej biszom ho iba kopiv! (Ne alkudozzunk, hagyjuk itt ezt a svihákat, Pali bácsi! Legszívesebben megrúgdosnám!)

Liptai megértette a „svihák” szót, mégse ment neki apámnak, ahogy vártam volna, hanem szokatlan-szelíden tette rá hurkás kezefejét az apáméra:

— János, János, ne legyünk hálátlanok, sokat segitettem én magának nem egyszer! Nem érdemlem én meg ezt a hangot, János! Gondolkozzunk csak. Jánosom!

Apám nem sokat gondolkozott, hanem lerázta Liptai kezét, megfordult, kivágta az ajtót, s faképnél hagyta a fejét ingató vállalkozót. Pali bácsi köszönt, de nem fogadta el Liptai búcsúra nyújtotta kezét, s utánaballagott apámnak.

Kókadt fejjel követte őket a két legény. Jani se szólt, Kazár Lackó is nagyot hallgatott, én se tartottam hát illendőnek a nyikkanást. Pedig igen szerettem volna javítani a megfelhősödött helyzeten, ha egyébbel nem, nótafüttel legalább. Annál is inkább, mivel jól tudtam, hogy mindönk közt édesapámat marja legfájdalmasabban a gond. Bántja, hogy előtört belőle a gyakran jólfékezett heves természet, ahelyett, hogy mindent megtett volna

Liptai jóindulatáért, még néhány alkudó szót vagy könyörgésfélét is kiorlódvén. Hísz nincs rettenetesebb baj, mint a munkanélküliség. A legkülönb-
ácsok is hosszas bolyongás után kapnak munkát, jobbára idegenben. Idénye
lenne ugyan most az építőmunkának, de ilyenkor, szezonjában is szerencse
kell az elhelyezkedéshez, — hát még ősszel s a télen?...

Mi lesz velünk, a család hogyan fogja kihúzni a mindig kegyetlen téli
napokat? Mi lesz a téli ruházattal, a télire való élelemmel, mi lesz az én tanít-
tatásommal? Kár volt indulatoskodni, mindent meg kellett volna próbálni Lip-
tainál. — Ilyenformán emésztette magát apám, s nagyon elfakult cserzett-
piros arca, nagyon szomorú volt világosbarna szeme, s mintha meg is őszült
volna hirtelen: jól láthattam a háta mögül, hogy egészen hamuszínű a haja
körben. Eres keze is árván csüngött alá, s alig-alig lendült, amint az úton bal-
lagott köhécselve.

Úgy szerettem volna hozzágrani, és sugárzó hangon megmondani neki,
hogy tartsa magasra a fejét, mint Fanyúvó a mesében, mert nagy öröm, hogy
nem rogyott meg a horgasina a porhanyós-gerincű vállalkozó előtt, s én
nagyon boldog vagyok, amiért nem köszönt neki, hanem hátatfordított kemé-
nyen. Szerettem volna elkiáltani, hogy akár meg is éhezem ezt a pillanatot,
ha kell!

Bizonyosan el is mondtam volna mindezt, ha a kamasz gyerekek nem
olyankor dugulna el a torka éppen, amikor a legnagyobbat és legszebbet sze-
retné kiáltani. Szemérmes és érdes a kamasz-szeretet. Hogyan is közölhettem
volna Pali bácsival: milyen hálás és büszke vagyok, amiért elnézett a Liptai
felényújtott keze felett? Bandukoltam hát szótlánul a csillámporú gáton, a
sok szomorúfejű felnőt között, félig szorongó szívvel gondolva a jövőre, s
félig boldogan.

Kerítésünk közelében Pali bácsi is felvetette a fejét. Szokása szerint le-
emelte szemüvegét, meglehíntette, s szaporán hunyorogva nézett apámra:

— Nem Liptai az egyetlen vállalkozó a világon!

— Messzekörnyéken övé a világ — felelte csendesen édesapám.

— Hanem Farkas Lajost kár volt elevenen elengedni — dörmögte Kazár
Lackó. — Az ő keze lehet a dologban!

— Hogy sülyedhet idáig egy kőműves?! — sújtott Jani, a levegőbe.

— Korpa közé keveredett, s megeszik a disznók — felelte Pali bácsi. —
Nagygazdák a rokonai meg csendőrök. Szenteskedőt is a felesége csinált
belőle, legénykorában rendesen szót lehetett érteni vele.

— Mindenfajta gazembernek utálatos a pofája — ropogtatta a szót foga
között Kazár Lackó, — hanem az árulóé a legtenyérbemászóbb mégis vala-
mennyi közt! Nagyobb pofont is lemázolhattál volna neki, hallod — fordult
Janihoz.

Jani ezt már alig hallotta. Bazsáék felé sandított. A tornácon csakhamar
megvillant Bazsa gömbölyű karja. Egy fazék vizet vetett ki a folyókába haj-
lékony derékkel, s hajafürtje nagyot gingallózott.

Jani pár szökeléssel a kiskapunál termett, megkocogtatta kilincset, s
bemosolygott magabiztosan. Bazsa közömbösen pillantott fel, megfelhősödött
az arca, mihelyst meglátta Janit, s lehajtott fejjel, szó nélkül fordult a házba
befelé.

— Kicsi Életem! — szólongatta Jani nyilálló szívvel. Aztán olyat sóhaj-
tott, hogy az akáclevelek is belerebentek az udvaron. Fakó képpel lépkedett
utánunk, s Kazár Lackó vállonölelte mosolyogva:

— Mi baj, koma?

— Pajtás... — tördelte Jani halotthalványan, — itt máma vér folyik
még! Vagy az enyém vagy...

— Vagy kié?

Erre már nem válaszolt Jani, csak a nyakát nyújtogatta meredt szemmel, mint aki almacsutkát erőszakol a torkán lefelé.

Bazsáék tornácán tisztán láthatta Irázi Gabri faragottnyelű sétatökösét... Egy oszlop szegén lógott csúfalkodva.

*

Hiába kaptam meg édesanyámtól a kicsi zsebpénzt, mégsem tudtam Tucának cukrot venni délután. Már a délelőtt se folytatódott a derús nyári áradáshoz méltó békességgel.

Bali Lajos ugyan, a falu öblöshangú papja, oly hallhatóan rezgettette a templomablakokat a békesség kenetes ígéivel, hogy mi is nagyon jól érthetők hazahaladtunkban, amint a templomkert tövén ballagcsáltunk.

Am Makay úr, a végrehajtó, nem hallgatta a békesség ígéit. Azért Makkay úr sem volt pogány ember, hisz a Bibliában róla is szó esik: „Nem azért jöttem erre a földre, hogy békességet hozzak, hanem, hogy meghasonlást és fegyvert.”

Ezen a kékegű vasárnapon hozzánk találta hozni Makkay a meghasonlást és a fegyvert. Foglalni jött harmadmagával.

Szipákoló, szemüveges kis ember volt Makkay. Hallgatag s mogorva, minden szökőévben vakkantott egy-egy szót.

— ... pot! — fogott kezét édesanyámmal. Anyám elsápadt kicsit, de tiszta, kék szemében nem láttam riadtságot.

— Jó napot! — rázta meg férfiasan Makkay kezét, s kacagott is keveset. — Kicsit korán jöttek, szomszéd — fordult Magony Anti bácsihoz, aki esküdti minőségben feszített a végrehajtó balján, egy vörösreszített tajtpipát szorongatva lófoga közt.

— Mért jöttünk volna korán, szomszédasszony? — serecintett a leánderekre Anti bácsi fensőbbsegen.

— Azért, mert még nincs készen az ebéd!

— Nem az ebéd az érdekes, szomszédasszony, hanem az, hogy mi van a kamrában?

— Egér!

— Tán egy kis szalonna is akad?

— Van egy picurka, de ahhoz nem ajánlatos hozzányúlni, mert az verekedős szalonna! Kivált az esküdtek kezére szeret ráütni, de olyat, hogy letörök a kezükfeje!

Mosolyogva mondta ezt az én édesanyám, de égkék szeme megsötétedett és összehúzódott; acélos kis kezével megfogta a máktörő mozsarat, s meglóbálta Anti bácsi uborkaorra előtt.

— Nono, szomszédasszony! — kapkodta Anti bácsi hátrafelé az arcadíszét —, kicsit sokallom a tréfát, hallja! A hatóság emberei előtt áll!

— Dicső emberek s gyönyörű hatóság! Amelyik úgy megrohanja a szegényembert, mint a zsványokat! Mit vétettünk már megint?

— Az a régi dolog, Bánszkiné — krárogott Makkay úr. — A fadeponak ki kell fizetni a magáét sürgősen, mert addig mindig bajuk lesz!

— Miből?

— Épp azt jöttünk megbeszélni — makogta Makkay. — Ilyenkor, vasárnap, az embert is itthon találjuk...

Az ember, mármint édesapám, elgondolkodó arccal jött ki a szobából. Míhelyst meglátta a három idegent, megtorpanva meredt rájuk, s arca fokozatosan elfeketedett. Döbögő szívvel figyeltem, mert tudtam, hogy ilyenkor, tehetetlenségében és felháborodásában, mindenre képes. Márpedig nagy baj

támad, ha kézzel-lábbal próbálja kitessékelni Makkayékat, hisz a harmadik látogató nem volt más, mint Kamondi, fegyveresen s gangosan felvetett fejjel.

— Jobb lesz, ha hazatakarodnak! — kiáltotta feléje apám indulatosan. Kicsit a Liptai-féle ital is beleségített a hevességébe.

Kamondi nem kapta rá a fegyvert, hanem rántott egy jelentőset a sziján.

— Ne kakaskodjék, mert maga húzza a rövidebbet — felelte apámnak csendesesen, de hallatlan fölénnyel. — Nem rabolni jöttünk, hanem...

— Rabolni hát! — zuhogtatta apám a szót. — Mit akarnak még tőlünk? Nincs másunk, csak a rongyaink meg a téli éhenveszés! Ezt irigylik? Vagy ezt az egyetlen kapcarongyot rajtam?

Vadul rántott egyet ingén, akkorát, hogy a folt mentén végighasadt. Apám letépte magáról, s földhözvágta.

— Ne bomoljék, szomszéd! — prüszkölt Anti bácsi paprikapirosan. — Ne a trucban legyen nagylegény, hanem az adósság kifizetésében!

Apám nyakán megpattantak az izmok, zömök és meztelen felsőteste előrefeszült. Összekocant a fogam, mert jól láttam, hogy a következő percben furcsán fogja megfizetni az adósságot Anti bácsinak — vagy az, őnéki: Anti bácsi nagy kezefejében felemelkedett a görcsös bot...

— Neked jár a szád? Bitang kupec! — rohant apám csikorgó foggal Anti bácsinak.

— Vigyázz, Janikám! — kiáltotta Janota Pali bácsi, s hihetetlen fürge-séggel vetette rá magát apámra. Apám zihálva állott meg, s elernyed a karja.

— Gyerünk a kertbe mink ketten — mondta nyugtató hangon Pali bácsi, miután elengedhette apámat. Édesapám felvette a földről ingét, s szó nélkül lehajtott fejjel indult meg utána a kert felé, Makkay úr meg harmadmagával a házba tartott anyám után.

Hümmögve-krárogva nézett körül odabent. Ezer hurcolkodásban megkopott, összegörbült, recsegő bútordarabokat fogdosott végig. A szekrénybe nem nézett be, s annyi becsület is volt még benne, hogy az ágyneműt se túrta széjjel — mint egynémely durvábbkezü végrehajtó tette annyiszor. Ezt kérdezte csupán anyámtól:

— Van-e ágyneműjük?

— Egy deka fölös sincs! Nem is engedek elvitetni belőle, mert télen, ha nem lesz tüzelőnk, összefagyunk a rongypokrócban!

— Akkor ezt a varrógépet írjuk be!

— Beírhatja, de előbb verjenek agyon mindnyájunkat, csak azután vihetik el! Épp ma lett munkanélküli az uram: nekem kell azon a kenyeret keresnem. Három fiam van, azoknak is én varrok mindent!

— Valamit csak be kék írni. Nem mászkálhatunk potyára! — pöfögte Anti bácsi a pipafüsttel egyidőben. — Maga az állam embere, Makkay úr, magának tudni kell a kötelességit!...

Makkay úr egyhelyben toporgott, mint egy kis egér, akit három macska is közrefogott villogó szemmel...

— Igaz-e, őrmester úr? — fordult Anti bácsi helyeslésért Kamondihoz, egy csillaggal is megtoldva annak rangját.

— Ühüm — dünyögte Kamondi, de nem hatódott meg túlságosan az előléptetéstől. Buflí képe éppoly vörösén s kifejezéstelenül dagadt ki a csákó-szjából, mint előzőleg. Unalmában kiballagott a ház elé, s nyársat-nyelt tartással kezdett járkálni a virágosság mellett fel s alá. Úgy lépkedett, hogy fénylő csizmája a sűrűnővésű estikébe is beletiport helyyel-közzel. Az ágy legközepén trombitavirág nyílt, vízgyöngyös, tejfehér kehellyel, kedvesen. Kamondi pus-kája tusával szórakozottan, „játékoskodva” verte le a virágkelyhet a kövéren

burjánzó szárról. A virágszár hirtelen összezsugorodott, hallani véltem halál-sikolyát...

Odabent Makkay addig tipegett behúzott fejjel, Anti bácsi dülledt szemének szigorú pillantásától kísérvé, amíg mégiscsak beírta a varrógépet, egy kasznit s apám fizetésének felét, arra az esetre, ha megint keresethez jut. Így kell majd leadni a depónak a nagy adósság egy-egy cseppjét...

A fadepó urai 1200 pengőt követeltek rajtunk. Édesapám gyerekkori cimborája ugyanis, Krajcsó Máté, vagy 2 esztendeje kiváltotta az ipart, s harmadmagával megpróbált önállóan dolgozni. A vállalkozásaihoz szükséges épületanyagot csak úgy tudta megszerezni, hogy néhány régi barátjával — egyebek közt apámmal — váltót íratott alá. Apám becsületes és iparkodó embernek ismerte Krajcsót, s anyai örökségének, egy félrész nádtetős háznak birtokában állt jót barátjáért. Persze a nagyobb vállalkozó-csukák féléven belül felfallák Krajcsót. Ő vállalkozása roncsait háromnapig dorbézolásban elmulattá, majd felakasztotta magát. Barátai tehetetlenül álltak a fadepósok könyörtelen követelésével szemben. Apám kis házrészét elárverezték, jobban szólva elkötyavetyélték, s az általa aláírt összegből 1200 pengő hibázott még. Tejesen kilátástalan volt, hogy valaha is ki tudjuk fizetni. Apám jól tudta ezt.

— Agyonverni a gyerekeimet, aztán felakasztani magamat, ez lenne a legtisztább, — hallottam fojtott, mégis fűtött hangját, amint utánuk osonnam a kertbe.

— Ez lenne a legkönnyebb s a legcsúnyább — korholta Pali bácsi. — Ne azokra üssön az ember, akiket a legjobban szeret, hanem azokra, akiket a legjobban gyűlöl! Arra gondold, mit csináltak odaát, az oroszok... Elcsüggedni nem szabad! Ha van bűn, hát ez a legnagyobb, János! A csüggedés... a megalkuvás!

Anyám is Pali bácsi véleményén lehetett, mert olyan vidáman szólított minket ebédhez, mintha semmi nem történt volna. Csak ebéd után simította fel a hajam homlokomból, a fülembé súgva:

— Talán ki kell maradni az iskolából ősszel, kisfiam!

S tiszta szemének sarkában könnycsepp remegett!

Elszorult a torkom, mert igen ritkán láttam sírni édesanyámat. Csak a legnagyobb bajok idején. Erősen gondolkoztam akkor, miért keseredett el annyira? Bizonyosan az bánthatta, hogy hiába harcol áldozatosan s konokul, nem sikerül megvennie nékem a megnyugtatóbb jövőt, a szíve-vére árán sem.

Engem az első percben nem vert le különösebben az iskolából való kimaradás veszélye. Szerettem a munkát, szerettem Pali bácsiékat, nem éreztem sorscsapásnak, hogy szarufát kell közöttük emelgetnöm s tetőt bordáznom egy életen át. Csak másnap, harmadnap sajdult a mellembe: milyen siralmas is lenne, ha nem szedrészhetnék tovább a tudás burjánzó mezején, s nem gazdagodhatnék értelemben, nem telne meg buzgó indulattal a szívem, s nem olvashatnék mohó kedvem szerint... Az iskolában jópár szemét mellett sok szép könyvhöz is hozzájutottam — Mark Twaintól Jókaiig, Mikszáthig — s a könyvekben lelhető ismeretlen világ tarkasága úgy vonzotta gyermeklelkem, mint vadméhek a rétek száz virága...

*

Vadméhek döngicséltek a féligérett szőlőszemek között, a diófamenti kislugasban, egyhangú zenéjük a szobába is beszűrődött a nyitott ablakon át, s engem jóleső délutáni álomba ringatott. Arra riadtam fel, hogy a méheknek vetélytársa akadt, s nem akármilyen. Egy idegen, soslátott fiatalember olvasott valami verset, zümmögőn, halkán, mégis forró indulattal a lugas előtt. Édesapám, Pali bácsi, Kazár Lackó, Jani s a két szomszéd: Kertaljai bácsi és

a belappadt szemű, zörgőmellű uradalmi bognár, Lupsán, karéjban ült körülötte, s mozdulatlanul hallgatták. Kicsit fátyolos volt a hullámos fekete hajú fiatalember hangja, nagy szürke szeme furcsán remegett mozgékony, sűrű szemöldöke alatt. Kíváncsian hallgatóztam. Az álomtól kicsit kábán, s megiepetten hallgattam az ismeretlen költeményt:

Kik ott álltok a vérbírák előtt,
Keményen, hajthatatlanul,
jó társaink,
derék katonái a Pártnak,
milliók vágya, dühe, akarata
épít alátok roppant dobogót!

Szobormereven, dermedt csendben ügyeltek apámék a hangra. A különös zsongású szavak végiggördültek a kert gyepén, s odébb a rét virágain. A délutáni álmába süppedt rét felütötte fejét a szóra. Kicsi pillék, mint álmukból riasztott virágszirmok, a kéken lebegő végtelenbe szálltak. A vers neki-zúdult a szürkeszemű legény száján:

A gúnyánk rongy,
Gyomrunkból éhség bődül
Földesúr, gyáros, pap, jegyző sanyargat,
Csendőr, bíró zargat.
De nő a tábor, mint a hégulya!

A szájatokból
szót mindünk nehéz fúvása szaggat:
Kenyeret!
Földet!
Proletár-forradalmat!

A diktatúra emléke megragyog
mocsóktalan.
Hét év gyötrelme jajdul,
Az árulók pofája holtrasápad.

Most megemelkedett a hullámoshajú fiatalember hangja, s a húsunkba csapott élesen.

Körületek fenyegető árzás,
A gyárakban a kalapács öles szikrákat csattant,
S veszett haraggal
a grófok földjét a zsellér úgy kaszálja,
mint hogyha úri fejeket nyisszantana!

A hallgatók szája szegletére kemény vonás futott, úgy figyelték a fiatal-embert. Valamennyiük ajka körül megláthattam ezt a barázdát — mintha élés késsel hasították volna oda. Sosem éreztem szorongás bizsergett az én torkomban is, tán akkor éreztem leghátalmasabban életemben, hogy csodálatos ereje van a költői szónak!... Édesapám a torkát köszörülte halkán, mint mindig, valahányszor nagyon felhevül. Jani és Kazár Lackó szeme ráparázslott mereven a felolvasóra, Pali bácsi s a két szomszéd leszegte fejét a földre, de az ő szemük is úgy égett, mint tarló láng a nyári estében.

Lábujjhegyen lopakodtam a lugashoz. A fiatalember tovább lapozott, száját is szóra nyitotta, de hirtelen megnyikordult a kertajtó. Én háttal álltam

a kiskapunak, nem láthattam, ki jön. Ez a többieket se nagyon érdekelte, Lupsán bácsin kívül senki nem nézett arra. Ő felemelte láztól foltózott arcát — s elmeredt a látványtól. Megragadta az ismeretlen legény kezét, s fulladtn szólt:

— Leveli!

Mielőtt dermesztő réműletemből ocsudva a kisajtó felé fordultam volna, a hullámoshajú fiatalember hirtelen mozdulattal az ingem bugyrába gyűrte az iratokat, s mosolyogva, halkán, derűsen mondta:

— Iszkolj vele, öcsém, dugd el jól!

Leveli törzsörnmester cügoscipője egyre közelebből ropogtatta a salakot a hátam megett, s éreztem, hogy a papírdarabok veritékemtől nedvesen tapadnak bőrömhöz a szívem táján. Csúromvíz lettem félperc alatt. Éreztem: nem gyerekjáték, amibe belecsöppentem, s aki kell tartanom, ha belepusztulok is! Mégis, alig tudtam a lábamon állni, a horgasinam minduntalan össze akart csuklani, mintha zsenge fűzvezzsóból lenne. Mi volt a kísérteties világú, éjféli temetőcsatangolás ehhez a pokolkinja helyzethez képest! Soha nem éreztem olyan félelmet, soha olyan tehetetlennek s erőtlennek nem tapasztaltam magam, mint azokban a percekben...

A fejemet hirtelen megszorította egy súlyos tenyér hátulról. Majd Leveli hüvelykujjának barátságatlan bütykét is élvezhettem: könyörtelenül nyomott barackot a fejemre:

— Hogy ityeg a fityeg, nagylegény? Igaz-e, hogy lányok után tekeregsz?

Nem felelhettem, mert elperdültem a fejemre nyomott baracktól, s reszkető lábam megcsúszott egy nagyobb salakdarabon. Hasravágódtam, fejjel a kertajtó felé, s az iratok kicsapódtak ingem hasítékán. A szívverésem is elállt. Szerencsére csak a nyakamtájáig esett a papírcsomó. Előrehúzódkodtam, s mellemmel eltakarva hátrasandítottam. A csendőr nem nézett felém. Ettől minden erőm visszanyertem. Jobbkezemmel visszacsúsztattam az írást az ing alá, a korc-közelébe, s könnyedén ugrottam talpra. A talpam égett a rohanhatnéktől, mégis komótosan poroltam le nadrágomat, kinyomkodtam térdemből, a meghasadt bőr alól a piszokkal kevert vércseppeket, s látszatra nyugodtan indultam a kapu felé. A gáton nagyot, tüdőrepsztoen hatalmasat lélekzettem a szabad levegőből. Ekkora kő sosem gördült le a szívemről! Belefúrtam fejem a nyári ragyogásba s nagyokat szökkenve nyargaltam, árkon-bokron, kökénytövisen, bogáncskorón, temérdek bürokszárón átgázolva a faluzséli kertek alatt. Meg sem álltam Bujdosóék kapujáig...

Arról még voltam győződve, hogy valamit sürgősen csinálnom kell az iratokkal, nem maradhatnak a bugyrom begyében. Könnyen lehetséges, hogy nem véletlenül toppant be hozzánk Leveli: sose szokott átvizitálni hozzánk, csak a cselédjük ugrott át néha anyámhoz, répáért, petrezselyemért. Anyám minden szomszédnak ingyen mérte a zöldséget abból a kevésből is, s jó vastag murkot rángatott ki a földből, ha Lupsánék jelentkeztek érte, hanem Leveliéknek pénzért számította, s gondosan kiválasztotta a leghitványabbakat... No, most biztosan nem répára éhes Leveli, hanem... hanem talán épp az ismeretlen fiatalemberre. Azért pedig nagy kár lenne! Micsoda tűz lobogott annak a szemében, micsoda hangja van, ha felolvás! S milyen büszkeség, hártártalan boldogság, hogy tettem valamit én is érte, s az enyéimért, a szegény emberekért, akiknek a lelke úgy szomjazza az igaz szót, mint a puszta kiszik-kadt füve, összeropedt földje a zivatart...

A zivatár a fejem felett készült kitörni. Zúgó forgósél habart a szemembe-számba port-pernyét, pévát, szalmaszálat. A nap hirtelen a hömpölygő félhők mögé menekült a szél elől. Az égen hordóként görögtek a fellegek. Két tintafekete borral telt hordó összegördült felettem: dörgött. Összecsattant

abroncsuk nagyot szikrázott: villámlott... Hóhó, azt már nem várhatom meg, amíg a hordók megrepedt oldalából száz sugaron zuhog a nyakam közé az a bizonyos tinta-bor! Valamit tenni kell sebesen! De mit? Odaadjam Tucának, hogy rejtse el az öreg körtefa oavába? (Mert ennek a versnek olyan hely kell, ahol ámában se keresi a csendor, s olyan hely, ahol megmarad épen, hogy tovább lehessen olvasni a szegénységnek!) Rábízhatom-e Tucára ezt a roppant titkot? Milyen jó lenne, ha ilyen nagy közös titkunk lehetne Tucával, milyen jó lenne kipróbálni, hogy mekkora lelek van egy ilyen lányban!... Dehát... való-e épp ezekkel az iratokkal kísérletezni? nem lehet! Nagyobb dolog ez annál, hogy hűséget próbálgassak vele!

Hova hát? A föld alá nem rejthetem! Hopp, dehogyis nem! Előre, a csordakúthoz! Egy kiszaradt, gémtelen ágasu pusztai kút ocaalában, egy vájzatban rejtegettük pár éve a „bandánk” perselyét. No, az, most se rossz hely!

Nyakam közé kaptam a lábam, s megeredtem, mint a táltos! Nagyot villámlott megint. A vakító féynél Tucát pillantottam meg a nádvetős kicsi házroggyadt tornácán, amint nevetve integet, s miközben kekebejtő fekete hajfonatát a szél tépdési, kiált is valamit nekem. Úgy tettem, mintha vak és süket lennék. Ha megharagszik, ha nem — gondoltam —, iszkolni kell a kúthoz, mégpedig e g y e d ü l.

Szügyembe vágtam hát a fejem, s végigszáguldottam a réti szekérúton, melyet akkor már kőver cseppek poroltak ritkasan, de kíméletlen erővel. Mire a Kerezs hídjáig jutottam, alábbhagytak a nagy súlyos cseppek, ám a következő pillanatban sűrű, apró szemekben kezdett ömleni az eső, mintha dézsából zúdították volna a nyakamba. Hirtelen, pár pillanatra kibukott a nap, s megpillantottam a csordakutat a láthatár szélén. Ágasa magasbameredve integetett nekem az égből alálibegő, gyöngyen csillogó vízfüggöny mögül. Úgy eláztam, mire a tövéhez lihegtem, mintha a Kerezsben fürödtem volna ruhástul. Visszanéztem az útra, s nagyot szívtam a párás levegőből: senki nem követett!

Nem volt könnyű a kútban a kiemelt téglahagyta lyukig hatolnom. Az a vén ruhaszárító kötél ugyanis, melynek segítségével szokásunk volt leereszkedni, eléggé elnyűtt volt már — rejthelyén többszörösen pacallá ázhatott. Gyanúsán recsegett, amint leereszkedtem, de megbírt, mégsem estem a kút fenekén sejtett pocsolába. Rozsdás kis pléhdobozunkat is meglettem, pár fillér kotyogott is benne. Kicsit körülményesen ugyan, de belesikerítettem az iratot, s törmelékét sodró, kalimpáló lábbal húzódkodtam felfelé.

DÉR, ENDRE